

Magdalena

Maarten 't Hart Magdalena

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Eerste druk (gebonden) februari 2015
ISBN 978 90 295 3854 1
Tweede druk (paperback) februari 2015
ISBN 978 90 295 3855 8
NUR 320

Copyright © 2015 Maarten 't Hart

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam.*

Omslag: Nico Richter

www.arbeiderspers.nl

Proloog

Op dinsdag 25 november 1952 werd ik acht jaar oud. Naar die verjaardag was, niet alleen door mijzelf maar ook door mijn ouders, reikhalzend uitgezien. Mijn grootvader gaf zijn kleinzoons die naar hem vernoemd waren op hun achtste verjaardag een groot cadeau. Bij ons waren de verwachtingen hooggespannen. De zoon van mijn vaders broer Maarten, twee weken ouder dan ik, die ook naar mijn grootvader was vernoemd (hij was dus Maarten van Maarten van Maarten), had onlangs op zijn achtste verjaardag een nieuwe fiets gekregen. Zo'n groot cadeau zou er stellig op mijn verjaardag niet uitgereikt worden, want ik was slechts Maarten van Pau van Maarten, maar niettemin zou mij een wonder ten deel vallen.

Eind van de middag, ik was net uit school thuisgekomen (daar had ik zorgvuldig geheimgehouden dat ik jarig was om te voorkomen dat ik zou moeten trakteren, want daarvoor wilde mijn moeder mij geen versnaperingen meegeven), kwam mijn grootvader met zijn cadeau aanzetten. Aan de alsmar naderbij komende, zeer krachtige tikken van zijn wandelstok op de trottoirtegels kon je horen dat hij zich erop verheugde andermaal een naar hem vernoemde kleinzoon gul te bedelen.

Hij droeg een groot pak en overhandigde mij dat in de woonkamer. Plechtig verwijderde ik het papier. Wat mij op mijn achtste jaar ten deel was gevallen, bleek een vorstelijke meccanodoos te zijn. Weliswaar geen nieuwe fiets, maar toch iets ongehoords. Mijn grootvader verwijderde zich weer, want er was op dat moment niemand bij de hand om mee te dammen.

Mij leek toen het grote ogenblik gekomen om de meccanodoos verder uit te pakken en ermee aan de slag te gaan. Toen ik aanstalten maakte om hem te openen, riep mijn moeder:

‘Wat doe je nou?’

‘Ik ga hem openmaken, ik wil ermee spelen.’

‘Ben je helemaal betoeterd geworden? Zo’n duur cadeau. Blijf af.’

‘Maar... maar... ik heb hem toch van opa gekregen, ik wil ermee spelen.’

‘Geen sprake van, afblijven. Zo’n duur cadeau, en daar wou je zomaar met je tengels aanzitten? Niks hoor, ik zet hem weg.’

Ze pakte de meccanodoos op en plaatste hem achter lakens en slopen in het dressoir.

Toen mijn vader thuiskwam, werd de doos weer tevoorschijn gehaald en wederom vol verbazing aanschouwd. Zeker, het was geen nieuwe fiets, maar toch... Wat een cadeau.

‘Opa ’t Hart is maar goed op je,’ zei mijn vader.

‘Maar ik mag er niet mee spelen,’ zei ik verongelijkt.

‘Nee, natuurlijk niet,’ zei mijn vader, ‘daar heeft je moeder groot gelijk in, zo’n duur cadeau, het zou gekkenwerk zijn als je daar met je poten aan zou zitten. D’r kan zomaar een schroefje of moertje of ander onderdeelje wegraken, niks hoor, je moeder bergt hem weer netjes op.’

‘Zo is het,’ zei mijn moeder, en weg ging de meccanodoos.

Dit is zomaar een verhaal uit mijn jeugd waarin mijn moeder een eigenaardige rol speelt. Ik kan meer van zulke verhalen vertellen, en zal dat ook doen. Maar het begroot mij dat daaruit licht een verkeerde indruk kan ontstaan van haar karakter. Als kind heb ik zielsveel van haar gehouden, zoveel zelfs dat ik, toch tamelijk uniek in geval van een jongen, alles wat zij deed, breien, haken, borduren, naaien, strijken, wassen, koken, ook wilde leren en ook wilde doen, en die liefde is nooit overgegaan, in weerwil van alles wat ik met haar heb meegemaakt. Ze was geduldig en zachtmoedig. Mijn vader sloeg erop los, want in de Bijbel staat immers: wie zijn zoon liefheeft, die kastijdt hem, maar mijn moeder heeft me nooit geslagen. Ze was de zorgzaamheid zelve, onze kleding was altijd, voortdurend geldgebrek ten spijt, tiptop in orde. Ze stond dag en nacht voor je klaar. Was ze niet behept geweest met één eigenaardige waan, de waan namelijk dat mijn vader continu vreemdging,

dan zou er weinig op haar aan te merken zijn geweest. Nu bracht die waan met zich mee dat ze mijn vader onophoudelijk in de gaten wou houden of wou doen houden. Voor het laatste rekruteerde ze eerst mij, later mijn broer. Overal waar mijn vader heen stapte, kreeg hij een zoon mee, want mijn moeder ging ervan uit dat hij in gezelschap van zijn oudste dan wel jongste zoon niet zo gemakkelijk vreemd zou kunnen gaan. Mijn broer en ik waren ons er niet van bewust dat wij daarom altijd met mijn vader werden meegestuurd. Wij hebben alleen maar dankbaar aanvaard dat wij met mijn vader overal heen liepen of fietsten en op de raarste plaatsen terechtkwamen. Of mijn vader zelf zich ervan bewust is geweest dat hij zijn zoons meekreeg om hem in de gaten te houden, weet ik niet. Ik kan het hem helaas niet meer vragen, want hij is al ruim veertig jaar dood, maar dat hij enorm geleden heeft onder de volslagen bespottelijke, absurde verdenking dat hij alsmaar en onophoudelijk vreemdging, staat voor mij vast. Eenmaal heeft hij mij, in de duisternis van het baarhuisje (dat huisje had geen ramen en sloot je de deur, dan was het er stikdonker) toegevoegd: 'Je moeder maakt me dood', en barstte toen in snikken uit.

Aanvang

Mijn moeder, Magdalena van der Giessen, werd geboren op 30 mei 1920 in Poeldijk, gemeente Monster. Zij was de eerste dochter van Arie Adriaan van der Giessen, geboren 1 augustus 1893 op Rozenburg en Magdalena de Winter, geboren 15 augustus 1896 in Hoek van Holland. Aan mijn moeder was een jongen voorafgegaan die op 8 augustus 1918 in Poeldijk werd geboren, en na mijn moeder volgden met mooie regelmatige afstanden van ongeveer twee jaar nog vijf jongens en twee meisjes. In een van haar wonderbaarlijke, meanderende monologen die mijn grootmoeder, zodra je in haar gezichtsveld verscheen, tegen je afstak, onthulde zij mij hoe zij voor elkaar had gekregen dat zij het kindertal had weten te beperken tot slechts negen stuks en hoe begrepen moest worden dat die negen elkaar met tussenpozen van twee jaar opvolgden.

‘Ik wou dolgraag kinderen, en liefst meer dan een stuk of vier, maar ik wilde niet elk jaar bevallen, dat was me veel te zwaar, je doet er toch een stevig jasje van uit als je een kindje krijgt, dus hield ik elke baby zo lang mogelijk aan de borst, en zolang je een zuigmondje aan de tepel hebt, kan je man zo vurig zijn als een winterkoninkje in de rui, maar hoeft je toch niet bang te zijn dat je weer in verwachting zult raken. Ik had Leen en Lena en Teun en Siem en Cor en Jan en Bep en Jaap nog wel langer aan de borst willen houden dan twee jaar, maar daar kreeg ik de kans niet voor, na twee jaar hielden ze op met drinken, behalve Aad, die heeft het gepresteerd om drie jaar te sabbelen, dus Jan is pas in '31 geboren, terwijl Aad van '28 was. En na Jaap was het afgelopen, toen kwam er gelukkig niks meer, hoewel ik toen nog maar net achtendertig was geworden. Ja. Mooi was het, alles bij elkaar, Leen van 1918, Lena van 1920, Teun van 1922, Siem van 1924, Cor van 1926, Aad

van 1928, en dan opeens een gat van drie jaar, Jan van 1931, Bep van 1933 en Jaap van 1935. Goed gedaan, Lena de Winter, zeg ik dan maar tegen mezelf, want denk maar niet dat een ander mij de hoogte zal in steken, wat ook wel weer goed is, je zou maar groos kunnen worden, maar ik wou niet dezelfde weg op gaan als de twee vrouwen van mijn schoonvader, vadertje Leen van der Giessen. Dat weet je toch wel, die had dertien kinderen uit zijn eerste huwelijk en elf kinderen uit zijn tweede huwelijk, en van die dertien uit dat eerste huwelijk werden maar liefst de laatste tien, steeds met tussenpozen van een jaar, dood geboren, en nummertje drie heeft ook maar een paar dagen ademgehaald, en na die tien levenloos geboren kindjes is de eerste vrouw van Leen zelf ook door de Heere thuisgehaald, dus toen had je opeens een weduwnaar met twee overgebleven bloedjes, mijn man Arie dus en z'n oudere zusje, en Leen is weer hertrouwd en die tweede vrouw heeft elf kinderen ter wereld gebracht, dus bij elkaar waren het er, als ik het goed optel, wel vierentwintig – stel je toch voor, vierentwintig kinderen, 't zou wat geweest zijn als ze allemaal waren blijven leven, m'n schoonvader was eendenkooiman op Rozenburg, nou, van wat daarvan overschoot had hij nooit vierentwintig mondjes kunnen voeden, dus 't was maar goed dat de Heere er zoveel wegnam. Maar de kinderen uit dat tweede huwelijk bleven allemaal wel leven, dus je grootvader had maar liefst elf halfbroers en halfzusjes. En dat in zo'n petieterig dijkhuisje op Rozenburg. Vierentwintig kinderen, het is toch wat, je zult zo'n vurige man hebben, je grootvader vertelde altijd dat zijn vader tussen de middag thuiskwam en dan na het eten opstond en zijn stiefmoeder probeerde te grijpen. Maar die probeerde uit z'n handen te blijven, en dan renden ze achter elkaar aan, om de tafel heen, een rondje of zes, zeven, het kunnen er ook acht zijn geweest, daar wil ik vanaf zijn, en dan had vadertje Leen moeder Betje te pakken, en zagen al die kindertjes hoe hun moeder het laddertje naar het zoldertje werd opgesjord en even later hoorden ze dan van dat zoldertje van die speciale geluiden komen – och, och, ja, ja, je grootvader was wel getekend, die heeft het als kind al vreselijk zwaar gehad, elf broertjes en zusjes dood, moeder dood, en een vader die zijn tweede vrouw elke dag om de tafel heen nazat omdat hij goesting had, altijd maar door

goesting. Zijn eerste vrouw zal hij trouwens ook wel om de tafel heen nagezeten hebben, maar dat herinnerde je grootvader zich niet, toen was hij daar nog te klein voor. Toch hebben we hem, al die goesting ten spijt, lang mogen meemaken, want hij was van 1869 en is pas in 1960 gestorven. Maar ja, dat moet je ze wel na-geven, die Van der Giessens, als ze niet al in hun wiegjes bezwij-ken, en daar zijn heel wat voorbeelden van, worden ze doorgaans heel oud.'

Omdat mijn grootmoeder toen even een pauze inlaste in haar monoloog, kon ik haar vertellen dat ik bij mijn overgrootvader, Leendert van der Giessen, een keer op het eiland Rozenburg langs was geweest, daarbij in de veronderstelling verkerend dat die over-grootvader het wel leuk zou vinden om een achterkleinkind te aan-schouwen. Maar het geheel in het zwart geklede, koboldachtige mannetje dat, toen ik de dijk afdaalde naar het daarmee vergroeide woninkje, vanachter zijn onderkomen tevoorschijn kwam, had mij tierend en scheldend van zijn erf af gejaagd, ofschoon ik hem her-haaldelijk toeriep dat ik een zoon was van zijn kleindochter Lena van der Giessen. Toen ik de dijk weer op klom, kwam hij me zelfs met een riek achterna.'

'Ja, ja,' zei mijn grootmoeder, 'dat was geen prettig heerschap, die schoonvader van mij, maar ja, 't was echt de enige niet, daar op Rozenburg, waar geen land mee te bezeilen viel. Maar vind je het gek, Rozenburg, een en al armoe toen, niks te eten daar, niks te be-leven, niks te verdienen, en altijd bar slechte dominees, want goeie dominees namen nooit een beroep aan naar Rozenburg. Maar wat zo eigenaardig is, is dat die Van der Giessens, daar op dat piep-keine eilandje waar, behalve in het aardbeienzeizoen, haast niks anders op tafel kwam dan een kleiaardappeltje en een stronkje an-dijvie, als ze niet in hun wiegjes bezweken waren, doorgaans stok-oud werden. Een van de neven van vader Arie, of was 't oom, nee, het was een neef, bleef maar doorgaan met ademen en toen was hij plotseling de oudste man van Rozenburg. En 't was net of hij aan een race meedeed, want een poosje later was hij de oudste man van Zuid-Holland, en daar had hij echt helemaal niks voor hoeven doen, hij had er zelfs niet van z'n stoel voor hoeven afkomen, z'n mededingers vielen de een na de ander af, en van de ene op de an-

dere dag was hij destijds opeens, honderdacht was hij toen, de oudste man van Nederland. Maar ja, toen ging hij hemelen, en 't gekke was dat toen een veel jonger iemand, een vent van honderdvier, de oudste man van Nederland was, maar dat heb ik nooit begrepen, hoe kan dat nou?’

‘Dat kan heel goed, oma,’ zei ik.

‘Nou, leg me dat dan eens uit, ik begrijp er geen snars van.’

Maar voor ik haar duidelijk kon maken dat er, als je op honderdachtjarige leeftijd komt te overlijden, en er zijn op dat moment geen honderdzeven-, honderdzes- en honderdvijfjarige gegadigden om je op te volgen, vanzelf bij een honderdvierjarige uitkomt, stond ze op en zei: ‘Eerst maar eens thee’, en toen ze die thee gezet had, en zich weer in haar stoel nestelde, vervolgde ze haar monoloog: ‘Bij mij thuis was 't toch ietsje beter dan bij je grootvader, bij ons maar twaalf kinderen, net de helft dus, en van die twaalf zijn er maar twee overleden, een broertje van mij is op negenjarige leeftijd verdronken en mijn zusje Suzanne, die net voor mij kwam, is heel jong gestorven, dus toen waren ze toch blij met een opvolger, al was ik als jongste duidelijk een nakomertje. Tien mondjes om te voeden, en mijn vader, Teun de Winter, ho... wacht even... Ik moet je iets over mijn vader Teunis de Winter vertellen wat je vast niet weet. Eigenlijk heette hij anders, hij heette Mozes Rosenberg, hij was de zoon van een joodse booi die bij de familie De Winter diende. Nog voor ze getrouwd was raakte die booi in verwachting van haar verloofde, een joodse knul die Rosenberg heette. Schande natuurlijk, in verwachting, maar nog niet getrouwd. Dus het werd verheimelijkt. Haar mevrouw was ook in verwachting. En toen werden die twee kinderen drie dagen na elkaar geboren en dat kindje van haar mevrouw stierf en toen hebben ze het dode kindje omgewisseld voor het levende kindje, en werd dat kleine Rosenbergje op 't gemeentehuis aangegeven als Teunis de Winter... in 1850 was het... Nou goed, die Teunis de Winter, mijn vader dus, had zich door zelfstudie opgewerkt van landarbeider tot landmeter, en kreeg een baantje in Hoek van Holland bij Rijkswaterstaat, en in die hoedanigheid heeft hij over land en over de duinen de hele Nieuwe Waterweg uitgemeten. En daar werd hij toch kloeker voor betaald dan voor het werk op een tuinderij, dus wij

hadden het thuis ietsje breder dan je grootvader op Rozenburg. Och, och, je grootvader, m'n Arie, was zo'n knappe vent, hij moest opkomen voor z'n nummer, in 1913 was dat, en hij wou graag bij de grenadiers en de jagers, en toen hebben ze hem dus in het Fort van Hoek van Holland messbediende gemaakt, en 's zondags zagen we elkaar zodoende in de Gereformeerde Kerk, en waagden we maar eens een oogje aan elkaar, en toen zette hij nogal door, en waren we opeens in 1917 getrouwd.

Maar om nog een slagje terug te gaan in de tijd – mijn moeder naar wie ik vernoemd ben, Magdalena van Bodegom, was van adel, ja, ja, wist je dat wel, en ze waren niet alleen van adel, maar ze hadden ook nog een wapen. Maar al was ze dan van adel, oud is ze niet geworden, ze is in 1899 gestorven, vierenveertig was ze toen, ik was toen net drie, dus van mijn eigen moeder herinner ik me helemaal niks. Ik ben door mijn zussen grootgebracht en die zussen en mijn broers hebben goed voor ons gezorgd, want toen je grootvader in Poeldijk een tuinderij bemachtigen kon, hadden we daarna helemaal niks meer, dus het was goed dat we die eerste jaren vanuit Hoek van Holland door mijn broers en zussen wat toegestopt kregen, anders waren we boven onze lege bordjes bezweken. Armoe was het, pure armoe. Gelukkig kon je grootvader een tuin bemachtigen aan de Herenlaan in Maasland. In 1926 was dat, in het jaar dat je moeder zes werd en naar school moest. Wij waren d'r opgetogen over dat we naar Maasland konden verhuizen, maar je moeder vond 't verschrikkelijk. Opeens zonder haar liefste vriendinnetje en elke dag zo'n drie kilometer lopen naar school en weer terug, en 's zondags twee keer drie kilometer op en neer naar de kerk, want fietsen was er toen echt nog niet bij, dat deed je niet op zondag, dus je was de hele zondag zo'n beetje aan de stiefel. Maar al had je moeder het er zwaar mee, klagen deed ze nooit, och, het was zo'n lief kind, stil en bestendig en ijverig, en leren dat ze kon. Heb je haar schoolrapporten wel eens gezien?

'Ja, oma. Een paar vieren en heel veel vijven.'

'Net wat je zegt, haast alleen maar vijven, nog meer vijven dan op de rapporten van haar broertje Leen, die toch ook goed leren kon, om van m'n andere kinderen maar niet te spreken. Allemaal bollebozen hoor, maar je moeder stak daar nog een flink stuk bo-

venuit, was 't jongen geweest, dan had ze wel schoolmeester kunnen worden of misschien zelfs wel dokter. En handig en vlug dat ze was, met naald en draad, naaien kon ze als de beste, sokken stopte ze in een ommezien, haken, breien, borduren, ze was er een ster in, en toen ze een jaar of tien was, kregen we in de gaten dat ze ook vreselijk goed druiven kon krenten. Mensenlief, wat was ze daar bedreven in, ze wilden haar overal hebben, al gauw krentte ze door de hele Westgaag heen, alle kassen, alle trossen. En in huis nam ze, toen ze eenmaal van school was, mij alle werk uit handen, ik hoefde niks meer te doen, de was, eten koken, schoonmaken – het ging haar allemaal even makkelijk en snel af, en nooit klaagde ze ergens over, ze was stil en geduldig en ijverig en lief, heel erg lief, ja, ja, je hebt het erg goed getroffen met zo'n moeder, dat jij ook zo goed leren kunt, heb je van je moeder, als je dat maar weet, dat komt echt niet bij de 't Harten vandaan, dat zijn geen lichten, onbevattelijk zijn ze.'

'Onbevattelijk? Wat is dat?'

'Ken je dat woord niet? Onbevattelijk! Dat ze niks niemendal kunnen vatten, dat is het. En dan zijn 't ook nog eens een keer pestkoppen, vreselijke pestkoppen. Nee, wat dat aangaat had je moeder het wel beter kunnen treffen. Jouw grootvader Maarten 't Hart – hij kwam zelfs de Herenlaan op met z'n hondenkar – probeerde je altijd maar weer een loer te draaien, Lena van der Giesen, zei hij tegen mij, één dweil acht cent, drie in de aanbieding voor een kwartje, en ik trapte erin en als ik 's avonds dan trots aan Arie vertelde dat ik voordelig drie dweilen had kunnen kopen, was het huis te klein. Dus toen je vader na de veiling af en toe met mijn zoons meekwam, heb ik je moeder meteen gewaarschuwd, Lena, pas op, da's een 't Hart, en 't Harten kun je niet vertrouwen, 't zijn allemaal dweilen. Maar je moeder had 't met je vader te doen, het was een verschoppeling, hij kwam ook uit een groot gezin, hij was nummertje negen, en z'n vader had hem al op z'n twaalfde geloosd. Voor honderd gulden per jaar had hij hem verhuurd aan een boer in Loosduinen, mooi zo, weer een kind het huis uit, en nog geld toe. Uiteindelijk kwam hij, maar daar weet je natuurlijk alles al van, bij heer Poot terecht in de Westgaag als tuindersknecht, en zodoende kwam hij op de veiling, en zodoende kwam hij mee

met Leen en Teun, en z'n bretelletjes waren kapot en je lieve, lieve moeder zei: geef me die bretelletjes maar even, en in een omzien had ze ze hersteld, want ze was vlug als een vlo, en zo is 't gekomen. Z'n bretelletjes weer vast en toen zat ze er zelf ook aan vast. Ik had er beter op moeten letten, maar ja, als je negen kinderen hebt, zie je wel eens wat over het hoofd, en daarbij kwam dat ik m'n handen vol had aan al dat jonge grut, en Lena was zo gezegge-lijk en makkelijk dat je d'r echt niet bij stilstond dat ze d'r met zo'n vreselijke 't Hart vandoor zou gaan.'

'Zal ik dan maar weggaan, oma, als die 't Harten zo erg zijn?'

'Ben je betoeterd? Je bent toch voor de helft een Van der Giesen, en daarom kun je zo fantastisch goed leren, en je trekt toch erg naar je moeder, al was je dan als klein jochie een plaag voor m'n lieve Lena, maar je hebt niks van een 't Hart, nee hoor, uiteindelijk ben je ook een Rosenberg, net als ik, och, och, ze hebben in Amerika twee Rosenbergs op de elektrische stoel gezet, vreselijk hartzeer heb ik ervan gehad, 't was vast familie, dus blijf jij nog maar eventjes bij je oma, nog een kop thee?'

Het was dat ik dankzij die meanderende monologen van mijn grootmoeder nog een en ander te horen kreeg over de jeugd van mijn moeder, anders zou ik over de eerste eenentwintig jaar van haar leven nauwelijks geïnformeerd zijn. Zelf sprak ze nooit over haar kinderjaren. Over de jeugd van Mozart weet ik meer dan over de jeugd van mijn eigen moeder. Nimmer een woord over haar schooltijd en de in Maasland aanwezige leerkrachten. Ze was altoos de beste van de klas geweest, vertelde mijn oom Leen mij een keer trots, maar zelf liet ze nooit blijken dat ze er trots op was of was geweest dat ze zo goed had kunnen leren.

Slechts twee opvallende feiten zijn mij gemeld, ten eerste dat ze in al die eenentwintig jaar slechts eenmaal van huis was geweest. Ze had in Wierden bij familieleden van mijn grootmoeder gelo-geerd. Daar had zij vertoefd bij mensen die in het bezit waren van een platenspeler en ouderwetse 78-toerenplaten. Toen mijn moe-der merkte dat ik op mijn knieën lag voor Mozart, vertelde ze zo-maar opeens dat ze in Wierden had meegemaakt dat daar platen waren gedraaid. 'En dat was ook muziek van die Mozart,' zei mijn

moeder, 'dat weet ik nog goed, en daar luisterden ze dan naar en daar kregen ze zelfs tranen van in de ogen, nou, ik begreep er helemaal niks van, tranen bij zulke muziek, als 't nou nog psalmen waren geweest, had ik het kunnen begrijpen, maar Mozart.'

Ten tweede, en dat is nog opmerkelijker dan die eenmalige loogepartij in Wierden, kreeg ik altijd te horen dat mijn moeder ernstig ziek was geweest. Spoedig was de diagnose gesteld: tuberculose. Ze zou wel niet meer beter worden, had de dokter gezegd, tenzij ze in Zwitserland zou gaan kuren. In Zwitserland kuren, hoe zou daar ooit sprake van kunnen zijn, gelet op de precaire financiële toestand waarin het gezin Van der Giessen aan de Herenlaan 1 te Maasland vrijwel permanent verkeerde? Goed, te eten was er, omdat de tuin vrijwel altijd wel wat minder geslaagde, niet op de veiling te verhandelen producten opleverde. En als er niets was, kon je je altijd nog voeden met zevenblad, klaargemaakt als spinazie, en met brandneteltoppen waar een voedzaam soepje van getrokken kon worden. Maar de aanschaf van kleding was zelfs al een probleem, zelf naaien, verstellen, oplappen, vermaken was altijd het parool, dus laat staan dat er geld overschoot om in Zwitserland te gaan kuren. Daarom hadden mijn grootvader en grootmoeder ijverig om herstel van hun oudste dochter gebeden, en mijn grootmoeder had het adres gekregen van een piskijker in 's Gravenzande. Daar was mijn doodzieke moeder op een veilingkar naartoe vervoerd en deze bijzondere piskijker, de heer Bijsterveld, als ik goed ben geïnformeerd, had ook nauwelijks enige hoop op herstel kunnen bieden, maar had toch het dagelijks langzaam opdrinken van een halve liter petroleum aanbevolen. Dus mijn moeder had vervolgens kokhalzend elke dag een halve liter petroleum gedronken (een vloeistof die toentertijd nog voor een paar cent per liter verkocht werd) en was warempel, en natuurlijk ook mede dankzij de vele gebeden die in de Gereformeerde Kerk te Maasland naar de Allerhoogste werden opgezonden, weer beter geworden. Ter herinnering aan het feit dat mijn moeder zo ziek was geweest, zwol in mijn jeugd steevast, als ik een mantouxprik had gekregen, mijn arm vervaarlijk op en werd ik opgeroepen voor nader onderzoek. Waarschijnlijk ben ik in de baarmoeder al besmet geraakt met tuberculosebacillen die de petroleumkuur overleefd hadden.

Hoewel mijn moeder was opgegroeid in een verhoudingsgewijs groot, vrijstaand huis, met een formidabele keuken, en zelfs een bijkeuken, en met kamers op zolder, en met een tuin van duizelingwekkende afmetingen, voorzien van prachtige druivenkassen, liet ze nooit blijken dat ze indertijd in een hof van Eden had vertoefd, althans een hof vergeleken met het piepkleine huisje aan de Patijnestraat waarin wij woonden. Zelf was ik, de schaarse keren dat wij mijn grootouders aan de Herenlaan te Maasland bezochten, iedere keer weer verrukt van huis en tuin. In de tuin waren zelfs rails aangebracht waarover een lorrie kon rijden, van voor naar achter en weer terug. Uiteraard werd mij als kind ten strengste verboden om met die lorrie tot achter in de tuin te zoeven, en weer terug, want je kon er altijd met een been onder raken – om van ergere ongelukken nog te zwijgen – maar er waren soms zoveel kleinkinderen over de vloer dat er niet altijd op je gelet kon worden, en dan scheurde ik met de lorrie over de rails, telkens maar weer enorm jaloers op mijn moeder, die vrijwel haar hele jeugd in een huis had gewoond met een lorrie tot achter in de tuin. En met, voor het huis, een vlondertje in de sloot, en ook dat vlondertje mocht je niet betreden, want je zou er makkelijk vanaf kunnen donderen, de sloot in, en dan verdronk je in een ommezien, maar mede daarom fascineerde mij dat vlondertje, en menigmaal ben ik toch in die sloot gedonderd – zonder veel andere gevolgen dan dat ik er weer totaal bemodderd uit tevoorschijn kwam. Sloten, dat wist ik als kind al, waren nu eenmaal mijn natuurlijke habitat, mijn niche. Ze waren nooit diep, als je erin viel kon je er makkelijk weer uit komen, van top tot teen vorsteljk geurend naar modder. In een sloot hoorde ik thuis, tussen de jonge zeeltjes, de waterpisbedden, de wantsen, de kikkervisjes, de waterschorpioenen, de bijtende ruggenzwimmers, de kamsalamanders, de bijna zwarte, altijd zo mooi kronkelende bloedzuigers, en de bijzondere diertjes die zich pal onder het vlondertje schuilhielden, de bryozoën ofwel mosdierjes, zoals ik pas later te weten ben gekomen. Je zag ze onder het vlondertje zitten in het glasheldere, maar donkere water, en als je je hand ernaar uitstak trokken ze hun tentakeltjes in, en die stulpten dan langzaam weer uit als je je hand terugtrok. Had je geluk, dan zaten er onder dat vlondertje ook reusachtige geel-

gerande of pikzwarte watertorren, en die stortten zich soms op je handpalmen als je de mosdiermpjes probeerde te pakken. Ik was er altijd apetrots op als zo'n tor mij flink beet. En onweerstaanbaar was dan de aandrang om de bijtwond aan mijn moeder te tonen, want dan trok ze spierwit weg.

Naar wat ik ervan begreep uit de o zo schaarse mededelingen over haar jeugdjaren, was mijn moeder in het grote huis op de Herenlaan onophoudelijk bang geweest. Bang voor al dat gedierte dat vanuit de tuin op alle uren van de dag en de nacht het huis binnendrong, de muggen, torren, spinnen, duizendpoten, veldmuizen, ja, soms zelfs ratten. Doodsbang voor de kronkelende bloedzuigers in de sloot. Bang voor de enge geluiden 's nachts. Bang bovenal voor de vele honden die altoos op de erven vertoefden van de boerderijen en tuinderijen die gelegen waren aan de slingerende Westgaag, de verkeersader vanaf de Maaslandse dam tot aan de Tol bij de Dijkopgang. De Herenlaan was een zijweg van de Westgaag en liep dood. Er lag een zestal tuinderijen aan de Herenlaan en op al die tuinderijen hielden ze een hond, 'behalve bij ons, goddank', aldus mijn moeder menigmaal. Want honden hadden het speciaal op mijn moeder voorzien, althans zo meende ze zelf. In de zes jaar dat ze elke dag, dwars door de weilanden heen, naar haar school in Maasland was gelopen (drie kilometer heen, drie kilometer terug) hadden de honden voor haar in hinderlaag gelegen en waren ze woedend blaffend tevoorschijn gesprongen als ze, goddank gekonvoieerd door haar broers, voorbijliep. Toen ze eenmaal fietsen kon, waren ze, als ze door de Westgaag reed, uit alle hoeken en gaten tevoorschijn gekomen om met hun vervaarlijk blikkende hoektanden naar haar op en neer bewegende kuitjes uit te halen. Misschien klopt het wel dat al die honden het speciaal op mijn moeder hadden voorzien, want ik denk dat ze, van nature veel angstiger dan enig ander mens dat ik ooit gekend heb, meer angstzweet produceerde dan degenen met wie ze naar school liep of door de Westgaag fietste. Al die honden hebben dat overvloedige angstzweet likkebaardend opgesnoven en handelden dienovereenkomstig. En 't kan ook best zijn dat het, ondanks het feit dat ze totaal niets met elkaar gemeen hadden, aangekomen is tussen mijn vader en moeder omdat mijn va-

der van nature juist nergens bang voor was. Het moet iets ongelofelijks geweest zijn voor mijn moeder om met mijn vader door de Westgaag te fietsen. Kwam er zo'n reusachtige bastaardhershond vanaf een erf naar haar toe gestormd, dan keek mijn vader zo'n hond alleen maar aan, en jankend, met de staart tussen de poten, trok hij zich dan bliksemsnel terug op zijn erf, vol ongelooft mijn vader nakijkend, en vaak nog lang zachtjes nahuilend. Ik was zelf als kind ook doodsbang voor die blik van mijn vader, voor die ogen die plotseling heldergroen werden, en de woedende uitdrukking daarvan. Zelfs onhandelbare hengsten verstijfden als ze door mijn vader werden aangekeken, dus laat staan de Westgaagse honden. Overigens geldt vooral voor vogels en zoogdieren: angstige moeder, angstig kroost. Mijn broer en ik zijn inderdaad ook ongelofelijke angsthazen, mijn zus wonderlijk genoeg iets minder. Maar ja, qua karakter heeft mijn zus meer gemeen met mijn vader dan mijn broer en ik, die alle twee voorzien zijn van de schijtaarzenaard van mijn moeder.

Waar mijn moeder echter in haar jeugd jaren het meest bang voor was, was haar eigen vader. Nooit heb ik haar enig goed woord over hem horen zeggen. Evenmin trouwens als over haar moeder. Dat laatste is vreemd, want haar moeder was een buitengewoon beminnelijk, uiterst sociaal iemand, een hartelijke, vrolijke vrouw, behept met een opvallende, eigenaardige karaktertrek die echter toch in vrij ruime mate bij met name vrouwen aangetroffen wordt: een ongeneselijke babbelsucht. Mijn grootmoeder praatte altijd en onophoudelijk. Ze deed ook helemaal niets anders. Al wat een moeder met veel kinderen doorgaans doet, werd door haar kinderen gedaan. Ze zat in een stoel en kletste. Wat er langskwam, waren verhalen over haar jeugd, verhalen over ooms en tantes, neven en nichten, geboortes, ziektes, zwangerschappen, miskramen. Haar hele verleden kwam onophoudelijk voorbij, inclusief de voorgeschiedenissen van vele verwanten. Ze weefde maar voort aan een reusachtig familie-epos. Nam je de tijd en de moeite om naar haar te luisteren, dan bleek dat een waar genoegen. Ze vertelde goed, ze verloor zich alleen in de details, en sloeg onverhoeds zijpaden in, daardoor kwam haar verhaal nooit af. En er traden

altijd maar weer nieuwe neven en nichten op in haar eeuwigduurende familieroman, en die introduceerde ze alsof ze die al eerder had behandeld, maar een overzichtelijk schema met alle namen en geboortedatums en sterfdatums zou welkom zijn geweest. Misschien schermde ze zich met haar ‘geratel’, zoals mijn vader het oneerbiedig noemde, ook af van haar ambitieuze, heerszuchtige, kwaadaardige man, de geduchte, gevreesde Arie Adriaan van der Giessen. Hij wou de eerste tuinder van het Westland zijn, hij wou op de veiling de allerbeste, duurste waar leveren, voor minder deed hij het niet, en dat zou natuurlijk een loffelijk streven zijn geweest, ware het niet dat daaraan alles werd opgeofferd. Want met wat minder goed uitgevallen producten wenste hij niet op de veiling te verschijnen, hoewel hij voor die producten toch ook een redelijke prijs had kunnen bedingen. Maar nee, hij wou alleen maar exportkwaliteit leveren, en dat leverde hij doorgaans ook, maar ja, wel ten koste van een vrijwel altijd aanwezige humeurigheid. Overigens werd die humeurigheid ook veroorzaakt door chronische maagpijn.

‘Als ik de stap van mijn vader hoorde aankomen,’ aldus mijn moeder, ‘zat ik meteen al te bibberen en te beven op mijn stoel.’

‘Maar waarom dan?’ vroeg ik.

‘Omdat hij witheet van woede werd als je, wanneer hij binnenkwam, niet ijverig aan het werk was. Als je een boek las, werd dat uit je handen gerukt, want lezen was geen werken, dat was luiëren. Zo’n boek werd meteen verscheurd. Lezen was ten strengste verboden. Dus al wat ik als kind gelezen heb, heb ik gelezen als ik breide of haakte of verstelde. Maar zelfs dan kon hij nog woedend uitvallen, want volgens hem kon je nooit honderd procent bij de les zijn als je tegelijkertijd las. Dus toen ben ik maar helemaal opgehouden met lezen, terwijl ik dat toch zo graag deed. En nu nog, als ik een boek pak, verstijf ik, dan hoor ik weer die dreigende stap van mijn vader – je kon aan z’n stap al horen hoe de vlag erbij stond – en daarom ben ik niet op m’n gemak met een boek in mijn handen.’

Mijn vader haatte zijn vader ook, mogelijk heeft ook dat er toe bijgedragen dat mijn vader en moeder elkaar vonden, maar de haat van mijn vader stond in geen verhouding tot de haat van mijn

moeder. Die was van een ongeken- de hevigheid, die was alomvat- tend en diep. Daarom verbaasde het mij enorm dat zij, toen hij op sterven lag, na een laatste bezoek met betraande ogen thuiskwam. Ik zei tegen haar: ‘Je hebt gehuild, waarom, je houdt toch niet van je vader?’

‘Ja, maar hij ligt er zo zielig bij en hij is helemaal weggeschrom- peld, er is helemaal niks meer van hem over, hij is zo klein gewor- den, hij is alleen nog maar een hoofd met een heel klein zielig lijfje eronder.’

Mijn geduchte grootvader stierf in 1962 aan maagkanker, hij was achtenzestig jaar oud. Ik deed eindexamen en kon daardoor de begrafenis niet bijwonen, al vond mijn grootmoeder dat dat geen pas gaf. Het is spijtig dat ik er niet bij ben geweest, want bij die be- grafenis heeft mijn oom Cor gezegd dat mijn grootvader, had hij zich bekeerd tot de pinkstergemeente, dankzij gebedsgenezing, al- daar gepraktiseerd, nog vele jaren had kunnen leven. En dat werd beaamd door mijn oom Jaap, die zich evenals oom Cor bij de pink- stergemeente had aangesloten. Beiden hadden zich laten overdo- pen in het Sportfondsenbad te Schiedam, welk bad door de pink- stergemeente af en toe werd afgehuurd voor een doopdienst.

Toen mijn moeder na de begrafenis thuiskwam, kwam ik ook net thuis na mijn schriftelijke examen mechanica. Ze was ziedend, het is zowat de enige keer in haar leven geweest dat ik haar met stem- verheffing heb horen spreken. ‘De schoften,’ riep ze, ‘de schoften, de schoften.’

‘Wie zijn schoften?’ vroeg ik.

‘Cor en Jaap,’ zei ze, ‘de schoften, de schoften, de schoften.’

‘Waarom zijn het schoften?’

‘Ze zeggen dat het mijn vaders eigen schuld is dat hij dood is ge- gaan. Had hij zich ook bekeerd en bij de pinkstergemeente aange- sloten, dan zou hij door God na gebed genezen zijn. Nu is hij voor eeuwig verloren, zegt Cor. De schoften, de schoften, de schoften. Hoe durven ze. Eerst al verloochenen ze hun jawoord tegen de Here Jezus door uit de kerk te stappen, en dan verloochenen ze ook nog een keer hun doop door zich te laten overdopen, en nu dit, de schoften, de schoften, de schoften.’

Mijn moeder – goddank toch nog iets dat ik te weten ben gekomen over die eerste eenentwintig jaar – had haar jawoord aan de Here Jezus, zoals zij het in het openbaar afleggen van de belijdenis des geloofs placht te noemen, gegeven op 21 november 1940. Mijn vader heeft op 13 maart 1938 belijdenis gedaan. Waren ze niet van dezelfde kerk geweest, dan had het nooit wat tussen die twee kunnen worden. Toch school er, al waren ze lid van dezelfde Gereformeerde Kerk, een addertje onder het gras. Mijn vader stamde uit een familie die met de Afscheiding was meegegaan, mijn moeders voorgeslacht was meegegaan met de Dolerenden. Afgescheidenen en Dolerenden zijn in 1892 gefuseerd en hebben de Gereformeerde Kerk gevormd (veel Afgescheidenen waren overigens fel gekant tegen die fusie en vormden toen de Christelijk Gereformeerde Kerk), maar van een echt samengaan is toch nooit sprake geweest, Afgescheidenen en Dolerenden vormden toch twee richtingen in de Gereformeerde Kerk en dat was zelfs bij ons thuis te merken. Mijn vaders ligging was duidelijk anders dan die van mijn moeder. Mijn vader sympathiseerde met de zwartste kanten van het gereformeerdendom, hij hield van zware dominees, van bonders, van hel en verdoemenis predikende kanselredenaars zoals dominee Venema van de Christelijk Gereformeerde Kerk te Maassluis, die je klip-en-klaar te kennen gaf dat je geen enkele kans maakte om tot de uitverkorenen te behoren. Mijn moeder moest niets van dat soort zwartkijkers hebben. Ze was voorstander van een blij geloof, je moest de hele dag door in juichstemming verkeren omdat je verlost was door de Here Jezus en gewassen in zijn dierbaar bloed. Spijtig genoeg was ze zelf desondanks niet in staat om die blijdschap vanwege de verlossing uit te stralen. Achteraf denk ik dat ze haar hele leven lang depressief is geweest, om een modewoord te gebruiken. Geheel in tegenstelling tot mijn vader, wiens natuurlijke vrolijkheid vrijwel door niets te fnuiken was, behalve door de tranen van mijn moeder als ze er weer zeker van was dat hij naar een ander mokkel had gekeken.

Mij heeft ze overigens ook herhaaldelijk aangemaand om mijn jawoord aan de Here Jezus te geven.

‘Waar staat in de Bijbel,’ vroeg ik haar dan steevast, ‘dat je in een kerk, ten overstaan van de hele gemeente, samen met een aantal

andere stakkers van je eigen leeftijd op de voorste rij moet zitten en moet opstaan om ja te zeggen nadat de dominee dat stomme belijdenisformulier heeft voorgelezen?’

‘Dus je wilt je jawoord niet geven,’ zei ze dan treurig.

‘Dat zeg ik niet,’ zei ik, ‘ik vraag alleen maar: waar staat in de Bijbel dat je openbare geloofsbelijdenis moet doen?’

Het is een vraag die ik ook aan ouderlingen en dominees heb voorgelegd en ook, uiteindelijk, aan dominee Rothuizen, de studentenpredikant in Leiden, die mij, naast mij over de brug fietsend bij het Academiegebouw, vroeg wanneer ik geloofsbelijdenis dacht te gaan doen.

Toen ik in antwoord daarop mijn vraag had gesteld, keek hij mij verbaasd en bezorgd aan.

‘Dus je wilt geen geloofsbelijdenis doen?’ vroeg hij.

‘Er is geen enkele Bijbeltekst te vinden die zo’n potsierlijke vertoning aanbeveelt of zelfs maar rechtvaardigt,’ zei ik.

Waarop de dominee gekwetst wegfietste.

Wat valt er verder nog te melden over die geheimzinnige, in ondoordringbare nevels verzonken jeugdijaren? Er zijn geen documenten bewaard gebleven, geen brieven, echter wel wat foto’s. Daarop zie je meestal een meisje met een boze gelaatsuitdrukking.

Bij het verlaten der school had ze een leesboek gekregen. Een werkje van Johanna Breevoort met de ominieuze titel *Het verwaarloosde meisje*. Ik heb het gelezen en herlezen, maar anders dan *Willem Wijcherts*, dat mijn vader bij het verlaten der school had gekregen, vond ik het geen mooi boek. Op de omslag van Breevoorts boek zie je een man die met zijn hoofd op tafel ligt en zijn armen er beschermend omheen heeft gevouwen. Achter hem komt een vrouw via een openstaande deur de kamer binnen. Van het verwaarloosde meisje zelf geen spoor. Of dat ene boekje, met die titel, exemplarisch is, staat te bezien. Verwaarloosd werd en was mijn moeder zeker niet, dat gold eerder voor mijn vader, die op zijn twaalfde domweg het huis werd uit geflikkerd. Als er een boek had bestaan met de titel *Het doodsbanige meisje*, zou dát gepast hebben. Maar toch, hoe bang ze ook was, ze oefende (volgens mijn zus, ik heb het haar zelf nooit horen zeggen) met haar broer Leen hoe

je moest zoenen. Zoiets zou toch in mijn jeugd jaren, in de Patijnestraat, ondenkbaar zijn geweest: zoenoefeningen met je zus.

Leen was duidelijk ook de enige broer van wie ze hield. Over al haar andere broers en zussen heb ik haar nooit een goed woord horen zeggen, en zelfs Leen werd uiteindelijk verketterd omdat hij, in het laatste stadium van kanker verkerend, om euthanasie had verzocht.

‘Dat vind ik zo vreselijk,’ aldus mijn moeder. ‘Waarom heeft mijn broertje het niet aan de Heere overgelaten om het tijdstip te kiezen van zijn dood.’

‘Omdat hij ondraaglijk leed,’ zei ik.

‘Ach wat, ondraaglijk lijden,’ zei mijn moeder, ‘er is er maar één die ondragelijk heeft geleden, en dat was de Here Jezus zelf.’